

PERANAN DAN PERKEMBANGAN
MASYARAKAT MELAYU-PATANI DI KUALA TERENGGANU,
TERENGGANU DARUL IMAN.

OLEH

MOHD ZAFRULLAH HAJI ARIFIN
NO. MATRIK : AAD 9525

**DISERTASIINI DIKEMUKAKAN BAGI MEMENUHI
KEPERLUAN IJAZAH SARJANA SASTERA**

JABATAN PENGAJIAN ASIA TENGGARA
FAKULTI SASTERA DAN SAINS SOSIAL
UNIVERSITI MALAYA

KUALA LUMPUR

2000/2001

Perpustakaan Universiti Malaya

A510475588

ABSTRAK

Masyarakat Melayu Patani merupakan antara kelompok yang begitu dominan di kalangan masyarakat Melayu. Penonjolan kelompok ini dalam pelbagai aspek termasuk politik, agama, budaya dan ekonomi di Kuala Terengganu khususnya memang diakui. Sama ada peranannya ketara dalam bentuk luaran mahupun dalaman, ianya sudah terbukti menyerlahkan kelebihan mereka. Kehidupan sebagai budaya serumpun secara tidak langsung memudahkan proses asimilasi.

Kajian ini bertujuan menyelidiki sejauh mana peranan yang dimainkan oleh kelompok masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu. Malah ianya berpandukan kaedah pengkajian sosiologi perbandaran. Kelompok mereka dapat dibahagikan kepada dua iaitu kelompok generasi lama dan baru. Kelompok generasi lama ini dapat dikenali dengan mempunyai pangkal nama ‘Wan’. Manakala Persatuan Muhajirin Patani pula telah dijadikan sebagai institusi yang mewakili kelompok generasi baru. Pengkaji menyusur galurkan salasilah keturunan Wan tersebut bermula dari generasi hari ini hingga ke permulaan keturunan Wan.

Pada bab pertama, pihak pengkaji menyelusuri objektif dan kaedah kajian serta kajian terdahulu yang pernah dilakukan. Di samping itu juga, pengkaji turut meninjau sejarah perkembangan sepintas lalu bandar Kuala Terengganu baik dari segi fizikal maupun demografi.

Manakala dalam bab kedua, pengkaji telah mencungkil sejarah penghijrahan dan perkembangan masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu. Susur galur penghijrahan keturunan Wan dan generasi baru pada peringkat awal hingga ke hari ini diperbincangkan secara komprehensif.

Peranan masyarakat Melayu Patani dalam aspek pentadbiran dan politik diutarakan dalam bab ketiga. Peranan keturunan Wan secara langsung dalam institusi politik dan kesultanan tidak dapat dipertikaikan. Keterampilan ulama dalam pelaksanaan undang-undang berlandaskan syariat Islam begitu berkesan sekali. Kewujudan Undang-Undang Tubuh Negeri Terengganu 1911 membuktikan keupayaan mereka memang menonjol.

Selain daripada berperanan dalam aspek politik, mereka tidak ketinggalan juga mendidik masyarakat dengan ilmu khususnya dalam pendidikan agama. Keterlibatan secara meluas dalam institusi pondok serta sebagai pelopor sekolah

agama di Kuala Terengganu menunjukkan peranan penting kelompok tersebut. Perbincangan lebih lanjut dikemukakan dalam bab keempat.

Bab kelima pula turut menyentuh peranan mereka dalam aspek sosio-budaya. Kekayaan budaya yang diterjemahkan ini merangkumi adat, seni bina, seni tari, nilai dan sebagainya.

Masyarakat Melayu Patani juga begitu menonjol dalam aspek ekonomi. Mereka terkenal sebagai pedagang garam dan lembu tersohor, nakhoda kapal, pengusaha batik, pembuat kapal dan seumpamanya pada suatu ketika dahulu menampilkkan betapa ketekunan merancakkan proses ekonomi yang sedang berlangsung ketika itu.

Akhirnya, pengkaji membuat rumusan dan kesimpulan terhadap kajian keseluruhan daripada semua bab. Walaupun terdapat permasalahan yang sentiasa merintangi kehidupan di perantauan, namun ternyata kelompok ini memainkan peranan penting dalam pelbagai aspek kehidupan bermasyarakat, baik dalam aspek politik, agama, seni, sosio-budaya, ekonomi dan seumpamanya.

ABSTRACT

The Patani Malay community has positioned itself dominantly in the Malay community. In Kuala Terengganu, the distinguished existence of this community in all aspects of life including politics, religion, culture and economy not be disputed. In politics for example, their involvements whether in the background or the forefront have proven their outstanding capabilities. They are also able to easily assimilate in the Kuala Terengganu Malay community due to common cultural background.

This research is to discover to what extent the Patani Malay community plays a role in Kuala Terengganu. This study is based on urban sociology methodology that includes a comprehensive study of the inner and outer process of migration and assimilation of the Patani Malays in Kuala Terengganu. The community is divided into two groups i.e. the older generation and the younger generation. The older generations are known by the title “Wan” before their first names. *The Patani Muhajirin Association* is used to represent the younger generations. This research will study the genealogy of “Wan” descendants from the present day generations back to the early generations of “Wan”.

In the first chapter, the researcher will state research methodology to be used and the methods used in the past studies. In addition, the researcher will also include a brief history of Kuala Terengganu both physically and demographically.

In the second chapter, the researcher will present the history of the migration and development of the Patani Malay community in Kuala Terengganu. The history of the migration of "Wan" descendants and the younger generations from the earlier days until today will be discussed comprehensively.

Their roles in administration and politics will be looked into in depth in chapter three. The "Wan" descendants' direct roles and involvements in politics and the sultanate cannot be denied. Distinguish Islamic scholars have played an effective role in the implementation of certain Islamic laws. The existence of "Undang-Undang Tubuh Negeri Terengganu 1911" is evidence of their capabilities.

In addition to their active roles in politics, they also play significant roles in educating the public especially in Islamic education. Their vast involvement in "pondok" institutions and as establishers of Islamic schools has proven the importance of their role in education.

In chapter five, a detailed description of their roles in various aspects of cultural beliefs and practices will be dealt with. Their rich culture includes common practices, architectures, dances and values.

The Patani Malay community were once well-known in their involvements in the economy of the state. They were reknown salt and cattle merchants, ship navigators, *batik* entrepreneurs, ship builders, and so forth. All these give us proof that they were very much involved and successful in the economic activities of that time.

Finally, the researcher will come to a conclusion about the study from the summary of all the chapters. Even though there are many obstacles in living abroad, this community has obviously contributed actively in all aspects of community life including politics, religion, art, culture, economy, and the likes.

PENGHARGAAN

Pertamanya, saya ingin merafakkan setinggi-tinggi kesyukuran ke hadrat Ilahi kerana dengan izinNya saya dapat menyiapkan kajian ini. Sesungguhnya segala idea dan penemuan dalam kajian ini adalah kerana pertolongan Allah semata.

Di samping itu, saya juga ingin merakamkan penghargaan yang tidak terhingga buat penyelia kajian ini iaitu Prof. Madya Dr. Khadijah Haji Muhammed yang telah bertungkus-lumus membantu saya. Tidak lupa juga ucapan terima kasih kepada Ketua Jabatan Pengajian Asia Tenggara, Profesor Dr. Mohamad Raduan Mohd Ariff, Prof. Madya Dr. Abdullah Zakaria Ghazali dari Jabatan Sejarah, Universiti Malaya dan semua para pensyarah Jabatan Asia Tenggara yang telah memberikan idea untuk memantapkan kajian ini. Malah tidak ketinggalan juga kepada pihak Universiti Malaya yang sudi menganugerahkan biasiswazah kepada saya untuk menyiapkan kajian ini.

Buat yang teristimewa, isteriku tersayang Suziyani Che Wan yang senantiasa memberikan sokongan dan dorongan selama ini. Segala pengorbananmu hanya Allah yang mampu membalaunya. Buat cahaya mataku

yang dikasihinya Qurratuaini dan Hannan Wafi, senyuman dan hilai tawamu menjadi penawar hati.

Selain daripada itu, rakaman penghargaan juga ditujukan kepada pihak Muzium Negeri Terengganu, Arkib Negara Kuala Lumpur dan Arkib Negara Cawangan Terengganu, Perpustakaan Universiti Malaya, Perpustakaan Universiti Kebangsaan Malaysia, Perpustakaan Universiti Putra Malaysia dan semua pihak yang turut membantu penghasilan kajian ini.

Pihak penulis memohon maaf sekiranya kajian ini terdapat sebarang kekurangan. Semoga kajian ini akan menjadi perintis kepada kajian yang lebih baik pada masa akan datang.

Sekian, terima kasih.

Mohd Zafrullah Haji Arifin

Jabatan Pengajian Asia Tenggara

Universiti Malaya

Kuala Lumpur

Oktober 2000.

**TAJUK : PERANAN DAN PERKEMBANGAN
MASYARAKAT MELAYU-PATANI DI
KUALA TERENGGANU, TERENGGANU
DARUL IMAN.**

KANDUNGAN

ABSTRAK	i – iii
ABSTRACT	iv – vi
PENGHARGAAN	vii – viii
KANDUNGAN	ix - xxiii
BAB 1 PENGENALAN	HALAMAN
1.1 Latar belakang Kajian	1 - 5
1.2 Tujuan Kajian	5
1.3 Objektif Kajian	6
1.4 Kawasan Kajian	6
1.5 Kaedah Kajian	7 - 9
1.6 Masalah Kajian	9 - 10
1.7 Kajian Terdahulu	10 - 17
1.8 Kuala Terengganu: Dahulu dan Kini	18 - 33

**BAB 2 PROSES KEMASUKAN DAN PERKEMBANGAN
MASYARAKAT MELAYU PATANI DI KUALA
TERENGGANU**

2.1	Latar belakang Penghijrahan dan Penempatan	34 – 38
	2.1.1 Pola Penempatan	39 – 41
2.2	Perkembangan Penempatan	42
	2.2.1 Perkembangan Penempatan Awal di Kampung Patani.	42 – 51
2.3	Perkembangan Masyarakat Melayu Patani yang Berpangkal Nama Wan di Kuala Terengganu	52 – 59
	2.3.1 Perkembangan Masyarakat Wan di Kuala Terengganu	59
a.	Pola Penempatan	59 – 63
b.	Pola dan Proses Asimilasi Kelompok Wan.	64 – 72
2.3.2	Pola Penempatan Masyarakat Melayu Patani Generasi Baru.	73
	2.3.2.1 Latar belakang Penghijrahan	73 – 80
2.4	Kesimpulan	80 - 81

BAB 3 PERANAN DALAM ASPEK PENTADBIRAN DAN POLITIK

3.1	Latar belakang Institusi Politik dan Pentadbiran	82 - 102
3.2	Persatuan Muhajirin Patani	102
3.2.1	Latar belakang Penubuhan Persatuan Muhajirin Patani	102 – 103
3.2.2	Objektif dan Program	103
3.2.3	Struktur Organisasi	104
3.2.4	Program Persatuan	105
i.	Pertermuhan Ahli	105
ii.	Mesyuarat Agung	108 – 110
iii.	Perkhemahan Anak Muhajirin Patani	111 – 113
iv.	Penubuhan Tabung Amanah Muhajirin Patani (TAHAP)	114
v.	Penubuhan Kelas Iqra' dan Tajwid al-Quran	114 – 115
vi.	Pembentukan Majlis Fatwa Ulama Patani di Malaysia	116
vii.	Pembentukan Persatuan Pelajar Patani KUSZA (PPPK)	116
3.3	Kesimpulan	117

BAB 4 PERANAN DALAM ASPEK PENDIDIKAN AGAMA

4.1	Latar belakang Perkembangan Islam di Terengganu	118 - 121
4.2	Peranan Masyarakat Melayu Patani dalam Perkembangan Pendidikan Islam di Kuala Terengganu.	121 – 147
a.	Wan Abdullah bin Wan Muhammad Amin (Tok Syeikh Duyong)	122 - 124
b.	Tok Syeikh Wan Abdul Kadir Bukit Bayas	125 - 147
4.3	Kesimpulan	147 - 148

BAB 5 PERANAN DALAM ASPEK SOSIO-BUDAYA

5.1	Perkembangan dan Peranan Sosial	
5.1.1	Identiti	149 – 159
5.1.2	Bahasa	159 – 167
5.1.3	Perkahwinan	168 – 176
5.1.4	Pendidikan	178 – 183
5.1.5	Asimilasi Budaya dan Sosialisasi Masyarakat Tempatan	184 - 185
i)	Sosialisasi, Nilai dan Budaya dalam Masyarakat	186 - 199
5.1.6	Pengaruh Reka bentuk Seni Bina	200
i.	Rumah Tradisional Terengganu	200 - 204
ii.	Dato' Biji Sura dan Pembinaan Kota	205 – 208

Lama Duyong	
5.2 Kesimpulan	208
BAB 6 PERANAN DALAM ASPEK EKONOMI	
6.1 Latar Belakang Ekonomi	209 - 210
6.2 Perkembangan Ekonomi Masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu	211 – 213
6.2.1 Pekerjaan	214 – 239
6.2.2 Pertukaran Pekerjaan	240 – 242
6.2.3 Kadar Pendapatan Bersih	243 – 244
6.2.4 Jumlah Pemilikan Tanah	245 – 246
6.2.5 Jenis Penggunaan Tanah dan Harta	247 – 249
6.2.6 Jenis Penginapan	249 – 250
6.3 Kesimpulan	250 - 251
BAB 7 KESIMPULAN	252 – 263
BIBLIOGRAFI	264 – 277

LAMPIRAN

A	Borang Kaji Selidik
B	Senarai Perubahan Pemilikan Tanah di Kampung Petani, Kuala Terengganu, 1957 – 1997.
C	Salasilah Keturunan Sheikh Abdul Kadir Bukit Bayas dan Tok Sheikh Duyong.
D	Keratan Akhbar: Kay Marine rancang perluas operasi.
E	Wawancara Encil Ismail bin Awang Pewaris Takhta Raja Jering, Patani.
F	Hidup Mati Bangsa Melayu Patani
G	Rangkap Pantun Perjuangan Patani oleh Tuan Guru Haji Muhammad Abdul Majid
H	Intisari Ucapan Tuan Guru Haji Abdul Rahman sempena lawatan Ma'ahad Tarbiah Patani.
I	Senarai Ahli Keluarga Wan Abdul Latif yang dikebumikan di tanah perkuburan khas Haji Wan Abdul Latif di Losong Haji Long.
J	Intisari Wawancara dengan Haji Wan Long bin Wan Sulaiman Penghulu Mukim Pulau Duyong Kecil.
K	Patani Baladul Amin
L	Senarai Ahli Jawatankuasa Persatuan Muhamajirin Patani 1996/98
M	Tabung Amanah Muhamajirin Patani (TAHAP)
N	Salasilah Raja Jering oleh Churirat Boalew Di Seminar Sejarah dan Politik di Selatan Thai, 20-22 Ogos 1994, Prince of Songkhla University, Patani, Thailand.
O	Keratan Akhbar: Siapakah Pencipta Meriam Seri Negara ?

P	Amalan untuk Menyembuhkan Sihir dan Pertawarkan Segala Pukauan Oleh Tuan Guru Haji Muhammad Abdul Majid
Q	Aqidah Islamiah: Konsep Mengenal Allah. Tauhid Salaf
R	Aqidah At-Tahawiyyah. Karangan Abu Jaafar Ahmad bin Muhammad bin Salamah Dialihbahasa oleh Tuan Guru Haji Muhammad bin Abdul Majid.

SENARAI JADUAL

1(a)	Jumlah Penduduk Negeri Terengganu 1931	23
1(b)	Jumlah Penduduk Kuala Terengganu dan Bandar Kuala Terengganu Mengikut Etnik, 1931.	24
1(c)	Penyusunan Struktur Kawasan MPKT Mengikut Zon Perancangan Utama	30
1(d)	Kadar Unjuran Pertumbuhan Penduduk Kuala Terengganu (1980 – 2010)	32
2(a)	Senarai Lot Tanah Kampung Petani, Kuala Terengganu 1996	45
2(b)	Senarai Pemegang Tanah di Pulau Duyong, 1958	66
2(c)	Senarai Pemegang Tanah di Pulau Duyong, 1996	67
2(d)	Tempat Asal Responden di Patani	74
2(e)	Faktor Penghijrahan Melayu Patani ke Kuala Terengganu	75
2(f)	Kekerapan Ulang Alik Masyarakat Melayu Patani Antara Kuala Terengganu dan Patani dalam Setahun	77
2(g)	Jumlah Hari yang Terlibat Apabila Pulang ke Patani	78
2(h)	Kadar Kos Ulang Alik dari Kuala Terengganu ke Patani	80

5(a)	Perbandingan Kadar Kebolehan Penggunaan Bahasa Melayu di Kalangan Masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu	161
5(b)	Kadar Kekerapan Penggunaan Bahasa Melayu dan Thai di Kalangan Masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu	165
5(c)	Taraf Pendidikan Masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu	177
5(d)	Kadar Kekerapan Hubungan Langsung Anak dengan Ibu Bapa dalam Pendidikan Informal	182
6(a)	Jenis Pekerjaan Masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu	214
6(b)	Senarai Terpilih Ahli Dewan Perniagaan Melayu Malaysia (Cawangan Terengganu) Berketurunan Wan.	220
6(c)	Kadar Kekerapan Pertukaran Pekerjaan Masyarakat Melayu Patani Generasi Lama dan Baru di Kuala Terengganu	240
6(d)	Kadar Pendapatan Bersih Masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu	243
6(e)	Jumlah Pemilikan Tanah Masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu	245
6(f)	Jenis-Jenis Penggunaan Tanah dan Harta Masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu dan Patani	247
6(g)	Jenis Penginapan Masyarakat Melayu Patani di Kuala Terengganu	249

SENARAI GAMBAR

1.1	Kawasan Kedai Payang pada awal tahun 1920-an	25
1.2	Jalan Kedai Payang, Kuala Terengganu (awal 1930-an)	25
1.3	Pasar Lama Kedai Payang	26
1.4	Jalan Tanjung, Kuala Terengganu	26
1.5	Kampung Daik, Kuala Terengganu	27
1.6	Kawasan Kedai Binjai (Balik Bukit)	27
1.7	Bot penambang merupakan antara pengangkutan yang penting pada awal tahun 1900an.	28
1.8	Penggunaan kereta mula diperkenalkan seiring dengan pembinaan jalan raya.	29
2.1	Kekeliruan yang berlaku antara Jalan Petani dan Jalan Dato' Isaacs.	47
2.2	Jalan Petani yang asal menghala ke Masjid Abidin.	50
2.3	Salah sebuah premis perniagaan yang beroperasi di Jalan Petani turut menggunakan nama tersebut sebagai nama premis.	51
2.4	Jalan Kampung Dalam yang telah diubah kepada Jalan Kg. Petani.	51
2.5	Salasilah asal yang disimpan oleh Tuan Haji Wan Embong bin Wan Ismail.	62
2.6	Kampung Losong Haji Long	62
2.7	Kampung Bukit Bayas	63
2.8	Pulau Duyong	63
2.9	Pulau Duyong telah ditambak untuk mengelakkan hakisan.	69
2.10	Jeti yang telah dimodenkan di Pulau Duyong untuk	69

	kemudahan nelayan dan masyarakat setempat.	
2.11	Kota Duyong sedang dibaik pulih.	70
2.12	Wakil dari pihak Muzium Negeri Terengganu sedang menyelia kerja-kerja baik pulih.	70
2.13	Contoh salah sebuah rumah tradisional yang terdapat di Pulau Duyong bercirikan reka bentuk rumah Melayu Patani.	71
2.14	Masjid Pulau Duyong (Masjid Tok Hakim) yang masih mengekalkan cirri senibina dari Patani.	72
3.1	Yang Berhormat Haji Wan Mutualib Wan Embong	95
3.2	Premis Pejabat Wan Abdul Mutualib & Co.	100
3.3	Para rombongan dari Patani sedang meneliti ucapan Tuan Guru Haji Abdul Rahman.	105
3.4	Tuan Guru Haji Abdul Rahman sedang menyampaikan ucapan aluan di majlis silaturrahim bersama pelajar dari pondoknya di Patani.	106
3.5	Wakil pelajar Patani yang menuntut di KUSZA juga turut berucap di majlis berkenaan.	107
3.6	Para hadirin sedang berbual mesra sebelum mesyuarat agung.	108
3.7	Ustaz Zakaria sedang mempengaruhi mesyuarat.	109
3.8	Antara sidang mesyuarat yang hadir.	109
3.9	Ahli mesyuarat dari kalangan muslimat juga tidak ketinggalan.	110
3.10	Tuan Guru Haji Abdul Rahman sedang menyampaikan ucapan.	110
3.11	Tuan Guru Haji Muhammad Abdul Majid sedang memperdengarkan sebuah puisi perjuangan.	111

3.12	Tuan Guru Haji Muhammad sedang merasmikan perkhemahan.	112
3.13	Kelihatan En. Salim bersama barisan kepimpinan persatuan.	112
3.14	Ustaz Zakaria sedang memberikan pengisian ilmu.	113
3.15	Anak-anak Muhajirin Patani sedang menghayati kuliah.	113
3.16	Tahap Asuhan Al-Furqan	115
4.1	Sekolah Agama Sultan Zainal Abidin, Kuala Terengganu.	128
4.2	Sekolah Melayu Ladang, Kuala Terengganu.	129
4.3	Sekolah Tengku Ampuan Mariam, Paya Bunga.	129
4.4	Ustaz Haji Abdul Rahman bin Ahmad	131
4.5	Rumah Tuan Guru Haji Abdul Rahman di Kuala Ibai	137
4.6	Surau yang didirikan bersebelahan rumahnya sebagai tempat menyampaikan kuliah agama.	138
4.7	Deretan bangsal ringkas dibina untuk mengajar Fardhu Ain dan lain-lain.	138
4.8	Kuliah agama disampaikan pada setiap pagi Jumaat.	139
4.9	Koleksi kitab yang disimpan di ruang tamu rumahnya.	140
4.10	Koleksi foto simpanan Haji Abdul Rahman sewaktu penglibatannya di Pondok Pombing, Patani.	140
4.11	Kelihatan sebahagian pelajar lelaki dan perempuan di Pondok Pombing.	141
4.12	Kelihatan para pelajar di samping bangunan sekolah yang masih dalam pembinaan.	141
4.13	Sebilangan guru dan kedai koperasi untuk pelajar.	142
4.14	Ustaz Abdul Rahman pernah menjadi penterjemah sewaktu lawatan Duta Arab Saudi ke Patani.	142
4.15	Ustaz Abdul Rahman bersama rakan seperjuangan di	143

	Makah.	
4.16	Tuan Guru Haji Muhammad bin Abdul Majid	144
5.1	Kawasan kubur generasi keturunan Haji Wan Abdul Latif di Losong Haji Long	152
5.2	Batu nesan yang paling besar adalah kubur Haji Wan Abdul Latif al-Hafiz	153
5.3	Kawasan perkuburan Islam Kampung Bukit Bayas	154
5.4	Kawasan perkuburan khas keturunan Haji Wan Ahmad	155
5.5	Kubur Haji Wan Ahmad	155
5.6	Masih kelihatan sebuah tempayan yang digunakan untuk upacara 'jejak tanah'	156
5.7	Encik Wan Hanif bergambar kenangan bersama dua anaknya	156
5.8	Masjid Dato' Amar yang telah siap dibina	187
5.9	Ustaz Haji Othman Abdul Latif	189
5.10	Pondok Remaja Inabah	193
5.11	Kawasan pondok remaja Inabah beserta surau yang telah diperbesarkan.	194
5.12	Koleksi sijil dan penghargaan dari dalam dan luar negeri.	196
5.13	Asrama peserta	198
5.14	Salah satu projek sampingan peserta iaitu membuat kepingan bata simen.	198
5.15	Reka bentuk rumah lama yang terdapat di Kampung Petani masih mengekalkan ciri seni bina seperti di Patani.	201
5.16	Istana Hijau	203
5.17	Salah satu bentuk Rumah Tele yang masih ada di Losong	204
5.18	Rumah Tiang Dua Belas yang hampir musnah di Pulau	204

	Duyong Besar.	
5.19	Tinggalan Kota Lama Duyong sedang dibaik pulih.	206
5.20	Kelihatan pintu tembok sedang diperbaiki.	207
5.21	Kerja membina semula struktur bangunan sedang dijalankan.	208
6.1	Masjid Losong Dato' Amar yang dibina hasil sumbangan Wan Hitam.	213
6.2	Rumah imam masjid juga turut dibina.	213
6.3	Haji Wan Mohd Albakri bin Wan Md. Noor	222
6.4	Premis perniagaan Albakri & Associates Sdn. Bhd.	229
6.5	Encik Mohd Salim bin Haji Sulong	230
6.6	Restoran Nil sering mendapat sambutan hangat pengunjung.	238
6.7	Restoran Nara	239
C(i)	Kelihatan foto Raja Reman Tuan Lebeh Long Raya di dalam biliknya.	Lampiran E
C(ii)	Rumah kedai yang disewa sebagai tempat kediaman Tengku Putera sekeluarga.	Lampiran E
C(iii)	Tengku Putera bersama koleksi keris kerajaan Jering.	Lampiran E
C(iv)	Tengku Putera memegang keris berlok.	Lampiran E

SENARAI PETA

1	Kuala Terengganu	6
2	Proses Perpindahan Awal Tapak Kesultanan Terengganu Semasa Zaman Sultan Zainal Abidin (1702 – 1733M)	43
3	Lakaran Kedudukan Asal Jalan Petani di Bandar Kuala Terengganu Pada Tahun 1933	48
4	Perubahan Kedudukan Jalan Petani pada Tahun 1996	49

SENARAI SALASILAH (LAMPIRAN C)

A (i)	Salasilah Keturunan Sheikh Abdul Kadir Bukit Bayas dan Tok Syeikh Duyong
A (ii)	Tok Kaya Rakna Di Raja (Wan Yusuf)
A (iii)	Keturunan Tok Wan Fakeh Ali al-Malbari
A (iv)	Tok Wan Ngu'
B	Salasilah Keturunan Sheikh Wan Abdul Kadir (Bukit Bayas)
C (i)	Wan Abdullah bin Wan Mohd Amin (Tok Syeikh Duyong)
C (ii)	Wan Hitam bin Wan Abdullah
C (iii)	Tuk Kaya Wan Endut
C (iv)	Wan Muhammad Wan Abdullah
C (v)	Wan Abdul Rahman Wan Abdullah
C (vi)	Wan Daud Wan Abdullah

C (vii)	Wan Abdul Kadir Wan Abdullah
D	Keturunan Wan Naji (Adik beradik Syeikh Abdul Kadir Bukit Bayas)
D (1) a	Keturunan Tok Wan Ngah Losong
D (1) b	Wan Abdul Latif al-Hafiz (Losong)
D (1) c	Wan Sharifah (Tuk Wan Pah)
D (1) d	Wan Maryam

SENARAI RAJAH

1	Percantuman Dua Generasi di Patani Antara Nakhoda Wangkang dengan Fakeh Ali Al-Malbari.	57
3.1	Senarai nama Mufti dan Pesuruhjaya Hal Ehwal Agama Negeri Terengganu yang berketurunan Melayu Patani.	87
3.2	Senarai nama Mufti Negeri Terengganu.	88
3.3	Salasilah golongan pentadbir agama berketurunan Wan di Kuala Terengganu.	93
3.4	Struktur organisasi Persatuan Muhajirin Patani Terengganu 1996/98	104
5.1	Contoh Penurunan Nama Kelompok Wan Kepada Zuriat Sendiri	170
5.2	Perbandingan Dimensi Struktur Keluarga Wan dan Melayu Patani Generasi Baru di Kuala Terengganu.	174